

contra Ciceronem, præscientiam Dei non impedire liberam actionem voluntatis; quia, licet Deus illa præscientia videat connexionem omnium causarum, tamen in actionibus liberis causa earum est voluntas libera, quam item Deus videt et determinationem ejus; et ad hoc propositum, ait Deum esse auctorem omnium potestatum, nimirum sola sua efficacia et virtute; in hoc ergo sensu subdit non esse auctorem omnium voluntatum, scilicet, sola sua efficacia, determinando illas ex vi sui generalis concursus; et ita erit universalis propositio, quæ explicatur in malis actibus, quia in eis notior est, non quia in eis solis vera sit; alioquin revera non satisfaceret difficultati propositæ. Et deinde, etiamsi admittatur ille sensus, ex illo a fortiori sequitur Deum voluntate sua non prædeterminare efficaciter nostras voluntates ad actiones malas; et hinc ulterius inferitur non esse hoc necessarium ad generalem concursum primæ causæ, quod solum nunc intendimus; utraque vero illatio facta demonstrabitur late l. 2, cap. 2 et 6.

12. *Alia Augustini testimonia.*—Confirmat hoc egregie illa sententia Augustini, 7 de Civit., cap. 30: *Ita Deus administrat res quas condidit, ut eas motus suos agere sinat.* Nam hinc recte colligitur ad suavem ejus providentiam pertinuisse, causis indifferentibus concursum, etiam in actu primo indifferentem, offerre. Imo verbum, *sinat*, hoc ipsum apertissime declarat. Optimum item Augustini testimonium est, lib. 3 de Lib. arbit., cap. 18: *Si laboriosum est omnia mandare memoria, hoc brevissimum tene: Quæcumque ista causa est voluntatis, si non potest ei resisti, sine peccato ei ceditur.* Certe, si hæc universalis sententia vera est, et voluntas Dei ita nos prævenit, ut non possimus ei resistere, sine peccato, atque adeo sine libertate ei cedimus. Quod illud etiam confirmat libro 6 Genes. ad litter., capite 15, ubi idem Augustinus ait voluntatem Dei esse rerum necessitatem, scilicet, quantum ad ea quæ præveniente et omnino absoluta et efficaci voluntate disponit. Cui consonat quod scribit Anastasius Sin., libr. Quæst. in Script., tom. 6 Bibliothec., quæst. 59: *Si ergo (inquit) quod vult Deus, servat, quod autem non vult, perdit, neque qui servatur dignus est mercede, neque qui perditur supplicii.* Similia profert Arnob., Psalm. 50: *Negus libertatem arbitrii si dixeris: Deus si vult, bonus sum; si non vult, bonus non sum.* In idem redit quod ait OEcumen.

men. ad Timoth. 2: *Si Deus vult, quare non fit quod vult?* et respondet: *Non fit, quia illi nolunt; nihil enim ex necessitate facit in nobis Deus;* ac si dicat: Ideo non fit, quia non absolute vult, sed conditionate, et dependenter a nostro consensu, ne nobis necessitatem imponat.

13. *Ex doctrina Augustini efficax dicitur argumentum.*—Præterea sumitur optimum argumentum ex Augustini doctrina, quia ille sæpe proponit quæstionem, cur ex duobus æque dispositis in actu primo, et æque invitatis ab eodem objecto, alter ad illicite perfruendum movetur, alter in voluntate pudica stabilis permanet; quæ sunt ipsius verba, 6 de Civit., c. 12; et tamen nunquam reddit rationem ex divinæ voluntatis prædeterminatione, quod esset facillimum, et omnino necessarium si verum esset; sed in ipsius liberi arbitrii intrinsicam facultatem id reducit, et ibi sistit. Imo, ut in fine libri tertii videbimus, non solum in actionibus moralibus et naturalibus, sed etiam in supernaturalibus eodem modo procedit, adjungendo semper adjuvantem gratiam bono usui libertatis in eo ordine, nunquam tamen reddit causam ex voluntate Dei physice prædeterminante.

Alia ex Patribus.

14. *Alia Patrum testimonia in particulari referam, libro tertio, capite decimo et tertio decimo.* Addi vero hic possunt nonnulla principia quæ sæpe Patres docent, ex quibus hæc veritas sumitur. Primum est illud supra positum, quod necessitas antecedens est necessitas simpliciter, et repugnans libertati. Quod, præter Anselmum et D. Thomam, supra citatos, fundamentum habet in Augustino, libro 5 de Civitate Dei, capite 9 et 10; et ex eodem, in libr. de Prædestinatione Dei, refertur a Gratiano 23, quæst. 4, § *Non ergo, post cap. Vasis iræ;* et illud amplectitur Bonnav., in 1, dist. 40, artic. 2, quæst. 1, ut alios Scholasticos omitam, quos cap. seq. referam. Ex hoc ergo principio aperte refellitur omnis prædeterminatio physica, quæ sola efficacia extrinseca fiat; nam illa plane infert necessitatem antecedentem, ut ex superioribus patet.

15. Secundum principium est in superiori fundatum, quod præscientia Dei ideo non tollit libertatem, quia non est suppositio antecedens, sed consequens, secundum ordinem rationis in nunc æternitatis; quod aliis verbis

dicunt multi ex Patribus, quia non ideo actus liberi arbitrii futurus est quia Deus præscivit illum futurum, sed e converso, ideo Deus præscivit, quia futurus est. Ita loquitur Hieronymus, dialog. 3 cont. Pelag., Jerem. 26, Ezech. 2 et 3; Chrysostomus, homil. 60 in Matth.; Bed., quæst. 13, ex variis; Origen., libr. 7, in cap. 8 ad Rom., et libr. 2 cont. Celsum, pag. 78; Damascen., dialog. cont. Manich.; Justin., quæst. 58. Optime Cyrill., libr. 9 in Joan., cap. 10, et sumitur ex Augustino, 5 de Civit., cap. 10. Et hos Patres imitati sunt Magist. sent., et fere cæteri Scholastici, in d. 38; Alex. Alens., 1 p., quæst. 32, memb. 3; Abulens., Josue 11, quæst. 76, circa medium, et Matth., decimo octavo, quæst. trigesima tertia, qui eodem modo ait præscientiam non tollere libertatem, quia subsequitur operationem, non præcedit.

16. *Qui Patres declarent sententiam futurorum cum libertate non pugnare.*—Rursus hoc ita declarant Patres, quia scientia futurorum, ut sic, id est, ut est simplex intuitio eorum quæ futura sunt, non est causa rerum, sed mera tantum notitia, quæ sententia nomine D. Thomæ habetur in opusc. de Præscient. et prædestin., cap. 4, his verbis: *Si præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quod ipsa non est causa rerum præcitarum, et ideo, licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit.* Quod aliis verbis dixit Leo Papa, serm. 16 de Pass.: *Non, præsciendo quod faciendum esset, egit ut fieret.* Hinc Augustinus, libr. 3 de Lib. arbit., cap. 14, quem imitatur Beda, loco cit., Boet. item, lib. 5 de Consolat., pros. 4 et 6, hoc declarat exemplo nostræ scientiæ aut visus. Sicut enim, ex eo quod ego videam Petrum operantem, non immutatur modus quo ipse operatur, idemque foret si viderem nunc quidquid crastina die esset acturus, quia nihilominus ex se ipse acturus id esset, et non ex mea visione, unde non ideo facturus esset quia videretur a me, sed e converso ego viderem illum operantem, quia operaturus esset; ita igitur aiunt Patres prædicti accidere in divina præscientia, ut est simplex intuitio seu notitia; et hoc existimant necessarium ut libertatem non violet aut impediatur; supponunt ergo nullum actum immanentem Dei, antecedentem omnino usum voluntatis nostræ, ita in illam influere, ut illam prorsus prædeterminet ad agendum; alioqui, si in voluntate divina hoc censerent possibile, non esset cur scientiæ repugnare existimarent.

17. *Quare aliquando affirmant Patres ideo res fieri, quia Deus novit illas, non e converso.*—Neque obstat quod aliis in locis aiunt etiam Patres, res ideo esse futuras quia præsciuntur a Deo: Augustinus, libr. 6 de Trinit., cap. 10, et libr. 15, cap. 13; Gregorius, libr. 20 Moral., cap. 24, et D. Thomas, 1 part., q. 54, art. 8, ad 1, et art. 13, ad 1. Hoc (inquam) non obstat; primo quidem, quia hi Patres non dicunt res esse futuras quia Deus novit esse futuras; sed dicunt Deum efficere res futuras quia novit illas, et non, e converso, novisse illas quia illas fecit. Alterum ergo e duobus vel utrumque simul intendunt. Unum est, Deum non recipere cognitionem suam a rebus, quod est certissimum, et hoc maxime intendit Augustinus, ut legenti facile constabit. Unde quum alii Sancti dicunt, ideo Deum scire res esse futuras quia illæ futuræ sunt, non significant in rebus esse veram rationem causæ respectu scientiæ Dei, sed esse rationem objecti seu termini, quod in ratione objecti veri necessarium est ut videri possit. Aliud quod declarare intendunt, est Deum ex se habere perfectam scientiam earum rerum quæ in tempore futuræ sunt, per quam Deus est causa totius esse quod futurum est in talibus rebus; et per eandem omnino in se manentem sine ullo reali augmento vel additione cognoscit res esse futuras; ideoque eadem scientia est causa futuræ actionis, licet non causet illam secundum quod intelligitur habere ad illam habitudinem simplicis et intuitivæ notitiæ rei præsentis in æternitate.

18. *Intentum roboratur ex responsione quam adhibent Patres quæstioni sæpe sæpius inculcatæ.*—Ultimo, potest hoc confirmari ex eo quod Patres, cum sæpe interrogent cur Deus permiserit hominem, Adamum (verbi gratia), ita operari, quem peccatum præsciebat, respondent ita se gerere Deum cum homine, ne violet ejus libertatem, eique necessitatem inferat. Ita Chrysostomus, homil. 26 in Joan., dicens: *Non vi et necessitate quadam Deus bonos facere consuevit;* Tertullianus, libr. 2 cont. Marcion., cap. 6; Epiphanius, hæresi 16; Anselm., in Elucidario, paulo post principium; Theophylactus, in id Joan. 6: *Ad quem ibimus.* Hæc autem responsio Patrum nullius momenti esset, si, salva libertate, posset voluntas hominis ad bonum prædeterminari a Deo; ergo sentiunt plane Deum ablatum fuisse libertatem homini, si ejus voluntatem sua efficaci præmotione et voluntate ad volendum bonum determinaret.

19. *Objectio.* — Dices argumentum hoc vel nimium probare, vel nihil; simili enim modo inferri posset non posse Deum præservare hominem a peccato ullo modo, salva ejus libertate, quod falsissimum est; ut non solum in Christo, sed etiam in Virgine Beatissima et aliis certum est. Sequela probatur, quia, si Deus permittit peccatum, ne voluntatem necessitet, ergo quoties non permittit, necessitat; alioqui, sicut nos dicimus posse Deum non permittere peccatum in aliquo, non necessitando illud, sed alio modo illi providendo, ita dicent alii posse idem facere Deum prædeterminando illum ad bonum. In omni ergo sententia est difficilis ratio illa Patrum, non vero urget contra prædeterminationem physicam.

20. *Dissolvitur.* — Respondetur esse valde diversam rationem; nam, si prædeterminatio illa per voluntatem Dei extrinsecam possibilis est, salva libertate, indifferens erat voluntas Adæ, verbi gratia, in eo momento quo peccavit, ut ad volendum vel nolendum prædeterminaretur a Deo; et ideo nulla ratio reddi potest cur Deus permiserit illum peccare, cum, servando eundem modum determinandi libertatem ejus, æque debitum ac consentaneum ipsius naturæ, posset illum ad bonum determinare. Atque ita est ratio revera efficacissima; cur enim Deus peccare sineret hominem quem posset ad bonum determinare, præbendo proprium concursum et connaturalem, determinatum ad hunc potius actum quam ad illum, quod non ex homine, sed ex solo Deo pendebat, ut ostensum in superioribus est? Hoc ergo modo optime ex permissione peccati, colligunt Patres determinationem ad unam partem potius quam ad aliam, ab extrinseca Dei voluntate provenientem, non esse debitam humanæ voluntati; imo esse repugnantem libertati ejus, et involvere necessitatem simpliciter; et ideo non pertinere ad ordinariam providentiam Dei sic prædeterminare voluntatem, sed illam indifferenter relinquere. Contra hoc vero non obstat objectio facta; esto enim verum sit posse Deum præservare hominem a peccato, salva ejus libertate, tamen non semper posset id fieri per ordinariam et communem providentiam naturæ vel gratiæ, sed per dona et auxilia extraordinaria, quæ Deus non debet; nec expediebat ea semper et omnibus conferri. Et ideo prædicti Patres non excludunt hunc modum præservandi a peccato, neque illius mentionem faciunt, sed supponunt

non esse debitum. Neque de illo quærentur cur non semper Deus hoc gratiæ beneficium conferat, sed de ipsa conditione naturæ, cur, videlicet, non tali modo condita est natura, ut determinata fuerit ad nunquam peccandum. Hoc ergo sensu ratio est optima, quæ, ex his quæ libro secundo dicemus, fiet evidentior.

Auctores scholasticos pro hac sententia afferam sequenti capite.

CAPUT XIV.

QUOMODO CONCURSUS CAUSÆ PRIMÆ AD ACTUS LIBEROS HUMANÆ VOLUNTATIS SINE PHYSICA PRÆDETERMINATIONE CONSISTAT.

1. *Ratio questionis movendæ.* — *Præcipuum oppositæ sententiæ fundamentum.* — Non satis est demonstrasse quæ incommoda ex hac prædeterminatione sequantur, nisi etiam ostendamus eam nulla ratione esse necessariam, ut et Deus, tanquam voluntatis humanæ et operum ejus auctor et causa prima, ad omnes ejus actus concurrat, et nostrum liberum arbitrium debitam subordinationem ad Deum habeat, ut ad primam causam quæ omnibus providet et universa gubernat; hoc autem nulla alia ratione melius fieri potest, quam proponendo et declarando modum alium, quo sine hac prædeterminatione possunt hæc omnia sufficientissime et exactissime intelligi; atque hoc pacto nostram sententiam omnino confirmabimus, et fundamento contrariæ sententiæ satisfacimus. Quæ in eo potissimum nititur, quod causa prima non præbet suum concursum, nisi volendo; ejus autem volitio antecedit, et æternitate et causalitate, volitionem causæ secundæ; ergo prius Deus vult ut ego velim, quam ego reipsa velim; imo non possem ego velle, nisi prius Deus sua voluntate efficaci disposuisset ut ego velim; ergo necesse est ut per illam suam antecedentem voluntatem, quæ efficacissima est, voluntatem humanam prædeterminet. Declaratur amplius, quia vel Deus vult me velle aliquid, quia ego id sum voliturus, et Deus prænovit; vel e contrario homo vult, quia Deus voluit et disposuit eum velle. Primum dici non potest, quia est contra debitum ordinem et subordinationem, tum quia involvit repugnantiam, cum homo nihil velle possit sine voluntate divina; ergo necesse est dicere secundum; ergo præde-

terminatur voluntas humana ad volendum per illam voluntatem efficacem, qua Deus voluit et disposuit ut aliquid vellet.

2. Explicatur hoc amplius, quia, ut voluntas Dei concurrat cum nostra, debet conjungi cum illa in volendo eundem actum seu actionem; duæ autem voluntates non possunt conjungi vel convenire in eodem effectum, nisi vel una supponatur, et altera illi consentiat, supposita illius scientia; vel altera moveat et trahat alteram, ut consentiat secum; nam, si alterum horum non intercedat, non potest intelligi quomodo duæ voluntates in aliqua re volenda conveniant, nisi forte a casu et fortuito. At vero non potest voluntas divina consentire humanæ in volendo actu ejus, eo quod prævideat Deus humanam voluntatem habentem talem actum, seu hoc vel illud volentem; quia non potest voluntas humana quidquam velle, nisi jam Deus etiam id velit; unde illa præscientia Dei supponit necessarium voluntatem Dei jam idem volentem; ergo non potest voluntas divina consentire humanæ, ex præsuppositione et præcognitione voluntatis humanæ; ergo necesse est ut fiat hæc consensio et conjunctio ex eo quod voluntas divina efficacia sua trahit humanam, ut secum consentiat, idque velit quod ipsa vult eam velle; quod est illam ad volendum determinare, quasi per extrinsecum imperium. Si ergo ostenderimus hoc neque necessarium esse, neque liberis causis proportionatum, ruet totum illius sententiæ fundamentum.

3. *Ab inconveniente demonstratur intentum.* — Possemus autem hoc imprimis a posteriori demonstrare, quia si hoc genus divinæ voluntatis prædeterminantis esset omnino necessarium, etiam in pravis voluntatibus interveniret, verumque esset dicere nos velle prava objecta, quia Deus vult nos ea velle, et quia efficaciter vult ut ea velimus; hoc autem et impium esse et sanæ doctrinæ contrarium, omnibus recte sentientibus videtur. Sed hanc rationem, licet efficacissimam, nunc latius non expendamus, quia in secundo hujus operis libro diligenter id præstare curabimus.

4. *Quidquid Deus operatur, volens operatur.* — *Omnipotentiæ divina ratione differt a voluntate.* — Ut ergo a priori res ista declaretur, suppono Deum, quidquid operatur, sive solus, sive cum causa secunda operetur, voluntate sua operari; omnia enim quæcumque voluit, fecit; et non alia, nec alio modo, quia

omnia operatur secundum consilium voluntatis suæ. Unde Augustinus, in Enchir., cap. 102 et 103: *Quidquid Deus operatur, volens operatur*; et 26 cont. Faust., cap. 4, de Elia loquens, ait: *Hoc de illo factum est, quod Dei voluntas habet; quod Dei autem voluntas non habet, scimus de aliquo fieri omnino non posse.* Hoc autem dupliciter a Theologis exponitur. Primo, quod ipsamet voluntas, sub propria ac præcisa ratione concepta, sit ipsamet efficacissima omnipotentia Dei, qua id exequitur quod vult. Secundo, quod omnipotentia, per quam Deus in res creatas influit, sit attributum ratione distinctum a voluntate, quod tamen nihil operatur, nisi præeunte intellectu ut dirigente, et voluntate ut applicante. Et quamvis ad præsens institutum non multum referat uno vel alio modo loqui, nos autem semper juxta posteriorem sententiam loquemur, tum quod aptior sit ad divinam operationem et providentiam explicandam; tum quod sit conformior doctrinæ S. Thomæ, tum etiam quia Scriptura hoc modo declarat omnipotentiam Dei: *Quia subest ei, cum voluerit, posse*, Sapient. 12. Nam quia talis naturæ (ut D. Thomas 1 p., q. 19, art. 1, ad 4, q. 23, art. 1, ad 4, ait) id est, quia est ipsum esse per essentiam, per seipsum efficax est cujuslibet esse participati; tamen, quia perfectissimum agens est, non nisi per intellectum et voluntatem operatur; quia vero omnipotens est, virtutem habet qua, omne quod vult, prout vult exequitur.

5. *Quot modis Deus per voluntatem suam possit in actum creatæ voluntatis liberum influere.* — *Modus expectandi concursum Dei cum voluntate creatæ, qui eligitur, explicatur.* — Secundo, est observandum duobus modis posse intelligi divinam voluntatem velle influere in actum liberum humanæ voluntatis: primus est supra expositus, simpliciter et absolute volendo ut talis actus a tali voluntate, tali tempore et modo fiat; voluntate, scilicet, quæ secundum rationem antecedit præscientiam absolutam talis effectus ut futuri, et sit ipsa efficax, ut potenter efficiat, aut per seipsam, aut (nostro more loquendi) applicando suam omnipotentiam ut efficaciter influat, et secum ferat ac determinet humanam voluntatem, ut simul in eundem actum influat; et hunc modum hætenus impugnavimus. Alius ergo modus quo hoc intelligi potest, hic est, Deum non absolute, sed quasi sub conditione, velle ut hic actus fiat a voluntate creatæ, si ipsa sese ad illum elicien-